

93 Harbi Sonrasında On Binlerce Muhacir Suriye'ye Yerleştirilmiş

Osmanlı Arşivi'nde Sultan II. Abdülhamid dönemi Yıldız Sarayı belgelerinin yer aldığı fonda bulunan 27 Kasım 1878 tarihli belgeye göre, 93 Harbi sonrası yüz binlerce muhacirden 34 bin 436'sı Şam'a, 15 bin 586'sı ise Halep'e yerleştirildi.
- 05.09.2018

MÜCAHİT TÜRETKEN (AA) - Osmanlı Arşivi'nde Sultan II. Abdülhamid dönemi Yıldız Sarayı belgelerinin yer aldığı fonda bulunan 27 Kasım 1878 tarihli belgeye göre, Kırım Savaşı, 93 Harbi ve Balkan Savaşları sonrasında on binlerce Türk ve Müslüman Anadolu'ya, Şam'a, Halep'e, Beyrut'a, hatta Sudan'a yerleştirildi.

Suriye'de başlayan iç savaş sonrası milyonlarca insana ev sahipliği yapan Türkiye, bu konuda tüm dünyadan takdir görüyor.

Arşivlerde yer alan belgelere göre, 100 yıl öncesine kadar Osmanlı toprağı olan Suriye gibi bölgelere Kırım'dan, Kafkasya'dan, Balkanlardan getirilerek yerleştirilen on binlerce muhacire, devlet de bölge halkı da sahip çıktı.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Fuat Örenç, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus savaşı sonrası Halep ve Şam'a yerleştirilen muhacirlerle ilgili bir belgeyi sosyal medyadan yayınladı.

Osmanlı Arşivi'nde Sultan II. Abdülhamid dönemi Yıldız Sarayı belgelerinin yer aldığı fonda bulunan 27 Kasım 1878 tarihli belgeye göre, savaşın ardından Şam'a 34 bin 436, Halep'e 15 bin 586 bin muhacir yerleştirilmiş.

“Göçmen coğrafyası olan Anadolu, daima mazlumların son sığınağı”

Prof. Dr. Örenç, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde muhacirlik ve göçler konusunda

AA muhabirine yaptığı açıklamada, Türk milletinin bu topraklarda var oluşu ve sahip olduğu dinamizmde göçün ve göçmen psikolojisinin önemli etkenlerden olduğunu söyledi.

Göç, göçmen ve muhacir kavramlarının Anadolu kültürünün en belirgin ve birleştirici unsurlarından olduğunu belirten Örenç, “Son zamanlarda, Suriyeli göçmenler üzerinden asırlar boyunca toplumumuzu birleştiren ve ayakta tutan ortak değerlerimize yönelik sistemli saldırıların olduğu dikkati çekiyor. Suistimal edilen ve bir nifak konusu haline getirilen ortak değerlerimiz ensar-muhacir anlayışımızdır. Aslında geçmişe baktığımızda adeta bir göçmen coğrafyası olan Anadolu, daima mazlumların son sığınağı olmuştur. Bu bugün de aynı şekilde devam etmektedir. Coğrafyamızda zulüm gören, ümidini yitiren her unsur, Türk olan veya olmayan, Müslüman olan veya olmayan çareyi Anadolu'da aramaktadır.” diye konuştu.

Örenç, Osmanlı İmparatorluğu'nun üç kıtada hakimiyetinin zayıflamaya başlaması sonrası yaşanan toprak kayıplarının Anadolu'ya yönelik kitlesel göç dalgalarını başlattığını aktarırken, 1783'de Kırım'ın kaybı ile başlayan kitlesel göç dalgalarının en sonuncusunun Suriye iç savaşı olduğunu dile getirdi.

1853-1856 Kırım Savaşı'nın göçmen meselesinde adeta bir dönüm noktası olduğunu vurgulayan Örenç, şunları kaydetti:

“Kırım Harbi sonrası göçmenler, Anadolu ve Balkanlar'ın yanı sıra Suriye başta olmak üzere uygun görülen imparatorluğun her bölgesine yerleştirildi. Savaş sürecinde meydana gelen kitlesel göçlerin önemli bir sebebi Rusların uyguladığı şiddet yöntemleriydi. Bulundukları yerlerde barınma imkanı ortadan kalkan halk, göç etmek zorunda kalmıştır. Bir yolunu bulup Anadolu'ya geçmek için sahillere akın eden Müslüman muhacirler çok kötü şartlarda, ulaşım aracı beklemek mecburiyetinde kalmaktaydılar. Buralarda açlık ve salgın hastalıklarla da mücadele etmek zorunda kalmışlardı. Kara yolu ile gelen göçmenler daha çok doğu vilayetlerine gönderiliyordu. Erzurum, Bayburt, Sivas, Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Hakkari, Suriye (Şam) ve Halep gibi vilayetler göçmenlerin dağıtıldıkları yerlerdi.”

Deniz yolu ile sevkiyatlarda binlerce göçmenin boğularak hayatını kaybettiğine işaret eden Örenç, bu sebeple Osmanlı Devleti'nin küçük ve dayanıksız deniz araçlarıyla göçmen taşınmasını yasakladığını söyledi.

Göçmenlerin gördükleri baskı ve şiddet nedeniyle çok zor şartlarda ölümü göze alarak Karadeniz kıyılarına yığıldıklarını anlatan Örenç, bu dönemde Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına gelen göçmenlerin toplam nüfuslarının yüzde 25'inin kötü beslenme, salgın hastalıklar ve deniz kazaları sebebiyle öldüğünü ifade etti.

İstanbul'un bütün büyük göç dalgalarında en önemli muhacir kenti haline geldiğini ve bu durumun da etkisiyle şehirde konut sıkıntısının yaşandığını aktaran Örenç, 1860 tarihli bir arşiv kaydında, İstanbul'daki hanların göçmenlerle dolduğu, yeni gelecek göçmenlerin yerleştirilmesi için Üsküdar ve Tophane taraflarındaki uygun yerlerin kullanılmasının düşünüldüğüyle ilgili bilgilerin yer aldığını belirtti.

Örenç, bu süreçte göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için “Muhacir İdaresi” gibi kurumsal bir yapının oluşturulduğunu ve muhacirlerin sorunlarını çözmek için devlet bütçesi ve memurların yardımlarının yarı sıra halkın da büyük gayret gösterdiğini dile getirdi.

Halep'ten Sudan'a kadar iskan

Anadolu'ya yönelik ikinci büyük göç dalgasının 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sürecinde yaşandığını belirten Örenç, Balkanlar ve Kafkasya'da alınan ağır mağlubiyetlerin ardından buralardaki yüz binlerce Müslüman'ın yine son sığınak olan Anadolu'ya akmaya başladığını söyledi.

93 Harbi'nde Balkanlar'da ve Kafkasya'da saldırıya uğrayan yüz binlerce Müslüman'ın yurtlarını terk etmek zorunda kaldığına dikkati çeken Örenç, sözlerini şöyle sürdürdü:

“Osmanlı arşivinde yer alan 27 Kasım 1878 tarihli bir belgeye göre, o tarihte Osmanlı'da toplam 694 bin 67 muhacir olduğu anlaşılmaktadır. Bu muhacirlerin 110 bini İstanbul'da, 130 bini Selanik'te, 95 bini Kosova'da. Geriye kalanlar belli sayılarda Gümölcine, Tekirdağ, Yanya, Aydın, Bursa, adan, Kastamonu, Samsun-Trabzon, Amasya-Sivas, Ankara, Konya, Diyarbakır, Ege Adaları vilayetleri ile Kartal ve Şile kazalarına yerleştiler. Bu muhacir yerleşiminde de Suriye bölgesine muhacir iskanı oldu. Belgeye göre Suriye'de (Şam) 34 bin 436, Halep'te ise 15 bin 586 muhacir iskanı yaşandı.”

19. yüzyıl sonlarına gelinirken Akdeniz'in stratejik adası Girit'te göçmen sorunu ortaya çıktığını ifade eden Örenç, Müslümanların 1898'den itibaren adadan kabileler halinde ayrılmaya başladığını ve Adana, Konya, Ankara, Beyrut, Bingazi, Karahisar-ı Sahip, Aydın'ın yanı sıra Suriye (Şam) ve Halep'e de yerleştirilerek kendilerine tarım arazilerinin tahsis edildiğini bildirdi.

Balkan Savaşları sırasında yüz binlerce insanın hayatını kaybettiğini ve bir o kadarının da göç ettiğini ifade eden Örenç, göçmen yoğunluğunun fazla olması nedeniyle bazı Balkan muhacirlerinin Afrika'da Sudan'a kadar iskan edildiği bilgisini verdi.

Vergi gelirleri de yükseldi

Göçler sonucunda Anadolu'da Türk nüfusun arttığını dile getiren Örenç, "Nüfus artışına paralel tarım üretimi ve vergi gelirleri yüzde 60 oranında yükseldi. Çiftçi göçmenler beraberlerinde getirdikleri kültür bitkilerini de yetiştirerek çevreye tanıttılar. Kentlere yerleşenler ise esnafılık, zanaatkarlık, ticaret ve seyyar satıcılık gibi işlerle geçimlerini temin etmeye çalıştılar. Ancak sanayi sektörü gelişmediği için şehir ve kasabalara yığılanlar kapıcılık ve hizmetçilik dışında pek fazla iş bulamadılar." ifadelerini kullandı.

Balkan Harbi'nin ardından I. Dünya Savaşı sürecinde de göçlerin sürdüğünü belirten Örenç, bu tarihlerde Osmanlı nüfusunun üçte birinin yer değiştirdiğini kaydetti.

Osmanlı Devleti'nin tarihi mirası üzerinde kurulan ve kurucusu Selanik göçmeni olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk olan Türkiye Cumhuriyeti'nin de muhacirlerin sorunlarıyla yakından ilgilendiğini dile getiren Örenç, konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Türkiye, göçleri nüfus yoğunluğunu arttırmada bir politik yöntem olarak teşvik dahi etti. Balkanlar'da terk edilmek zorunda kalınan yerlerdeki oldukça büyük sayıdaki Türk'ün ülke vatandaşlığına tekrar girmesi için her türlü gayret gösterildi. Nitekim milli mücadelenin ardından 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması uyarınca Yunanistan ile nüfus mübadelesi kararı alınınca İstanbul'da yerleşik bulunan Rumlarla Batı Trakya'da yerleşik bulunan Rumlar dışında Yunanistan'da yaşayan bütün Türklerle Türkiye'de yaşayan bütün Rumlar nüfus mübadelesine tabi tutuldular. 1924 yılında Anadolu'ya yeni bir göç dalgası başladı. Böylece ekonomik ve askeri açıdan gerekli olan potansiyel insan gücü açısından yıllardır savaşlarla azalan Anadolu nüfusu güçlenmiş oldu. Mübadele ile Yunanistan'dan Türkiye'ye yarım milyon insan gelmiştir. Türkiye'den Yunanistan'a ise 1,5 milyon insan göç etmiştir."

Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye gelen göçmen sayısı bakımından ikinci büyük grubu

Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin oluşturduğunu kaydeden Örenç, 1925, 1950, 1960'lar 1970'ler ve sonuncusu 1989'da baskı ve şiddet olayları sebebiyle 200 binden fazla insanın zorla göç ettirildiğini aktardı.

Örenç, ayrıca 1950-1960 döneminde Yugoslavya ve Romanya'dan da çok sayıda insanın Türkiye'ye göç ettiğini sözlerine ekledi.

Göçlerin Osmanlı ve Türkiye üzerindeki etki ve önemine de değinen Örenç, "Göçmenler, Osmanlı ve Türkiye tarihini şekillenmesinde ve toplumsal dinamiklerinin oluşumunda siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak etkisi bulunan önemli unsurlardandır. Günümüzde tarihinin en büyük göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Türkiye, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Temsilciliği tarafından dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi ilan edilmiştir. Böyle bir sorun ile mücadelede, tarihin derinliklerinden gelen göçmen kültürü ve ensar-muhacir anlayışının izleri elbette etkili olmaktadır." değerlendirmesinde bulundu.

Telefon: +90 (312) 473 84 23

E-Posta: mts@mevzuattakip.com.tr

Adres: Çetin Emeç Bulvarı Hürriyet Cad. No: 2/12 Çankaya ANKARA